

Marek Marszałek

O regionalnej składni rządu w polskich książkach wydawanych na radzieckiej Litwie

Polilog. Studia Neofilologiczne nr 1, 175-190

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Marszałek

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Bydgoszcz, Polska

O REGIONALNEJ SKŁADNI RZĄDU W POLSKICH KSIĄŻKACH WYDAWANYCH NA RADZIECKIEJ LITWIE

Słowa kluczowe: *Litwa, regiolekt, język polski, dialekt północnokresowy, składnia*

Powojenna składnia północnokresowa do dziś jest problemem otwartym ze względu na brak całościowego opracowania. Brakuje na przykład opisu regionalizmów składniowych w drukach innych niż prasowe. Przez długi czas sądzono bowiem, że poza prasą nie ma żadnych innych źródeł do badań retrospektywnych, może oprócz prywatnej korespondencji, której wartość – jak podkreślano – nie powinna przewyższać wartości prasy¹.

W niniejszym artykule przedstawię materiał językowy, który pochodzi z polskich książek – publikowanych na Litwie w latach 1951-1985, głównie podręczników szkolnych, literatury pięknej, druków o tematyce społeczno-politycznej, poradników medycznych, pozycji o tematyce rolniczej, poradników metodycznych i materiałów dydaktycznych dla nauczycieli oraz tekstów popularnonaukowych². Zawiera on 55 konstrukcji w składni rządu w owym czasie nieogólnopolskich, wypełnionych różnorodną leksyką i poświadczonych zróżnicowaną liczbą poszczególnych wystąpień. Około 78% ekscerptu (43 zjawiska) stanowią dyferencjalne struktury innowacyjne, powstałe pod wpływem obcym, natomiast blisko 22% próby tworzą dyferencjalne konstrukcje archaiczne (regionalne archaizmy).

Podobnie jak inni badacze, zdaję sobie sprawę z tego, że dokonanie wyczerpującego i zarazem bezbłędnego opisu powojennych regionalizmów składniowych jest zadaniem wyjątkowo trudnym, przy obecnym stanie wiedzy raczej niewykonalnym³. Wiele kłopotów sprawia na przykład wyodrębnienie struktur innowacyjnych. Nie można bowiem twierdzić z całą pewnością, że konstrukcje składniowe, których nie rejestrują do-

¹ J. Mędelska, *Polemicznie o badaniach nad językiem polskiej inteligencji na Litwie. Odpowiedź Irene Masojć*, „Poradnik Językowy” 1995, nr 7, s. 59.

² Szczegóły: M. Marszałek, *Słownictwo wydawnictw książkowych drukowanych na radzieckiej Litwie. Opis dyferencjalny*, Bydgoszcz 2006, s. 44-47.

³ Por.: J. Mędelska, *Język polskiej prasy wileńskiej (1945-1979)*, t. 2: *Lata 1945-1959*, Bydgoszcz 2000, s. 124.

stępne dziś prace historycznojęzykowe, nigdy nie funkcjonowały w polszczyźnie etnicznej⁴.

Oto wykaz wynotowanych regionalizmów.

I. DYFERENCJALNE STRUKTURY INNOWACYJNE

1. Zmiana przypadku w dopełnieniu kazualnym

1.1. Celownik zamiast biernika po czasownikach *boleć*, *swędzić* itp.:

[...] *dlaczego tak boli mi serce* [...] – O 143; [...] *Jonelis, choć mu ucho paliło* [...], *cieszył się* [...] – ŻO 14; *Ścisnęło mi w gardle* [...] – ŻO 30; [...] *zaczyna im* [...] „*boleć*” *serce* – ŁJ 3; *Leć, leć, jeżeli ci język świerzbi* – WAS 74; *Zaczęły mi swędzić piersi* [...] – WAS 104; *Doktorowi aż ręka zaczęła boleć* – DO 31; *A dym ich papierosów drapał Stefkowi w gardle* – SSU 51; *Andrzej* [...] *uderzył Stefkowi w bok* [...] – SSU 50; [...] *serce mu zabolalo* – LW 153; *Wydierał się tak głośno, że aż nam uszy bolały* – JJP 94; *Zabolalo mi serce* [...] – JB 128; *Matasowi coraz mocniej ścisnęło i dławilo w piersi* – JB 84.

2. Syntetyczne struktury dopełnieniowe

2.1. Celownik zamiast dopełniacza z przyimkiem *dla*:

[...] *wasza ojczyzna jest wam piękna* [...] – MWN 186; *Jest to rozkaz fabryce, aby rozpoczynała pracę* – DWD 81; [...] *Romas* [...] *Algisowi nie był koszykarzem* – OLAŚ 156; *A człowiekowi* [...] *tam nie miejsce* [...] – OLPO 212; *Tobie twoja dumą droższa jest od* [...] *szczęścia?* – ZRD 10; [...] *dzieciom lepiej jest korzystać tylko z ciepłego natrysku* – SRI 13; *Niezdrowemu* [...] *sercu napoje wysokowe są* [...] *szkodliwe* – ŁJ 30; *Co ci jest zrozumiałe* [...] – MN 26; *Cały dochód z niego przeznaczamy dzieciom* [...] – CS 28; *I wszystko to – człowiekowi* [...] – SRUS 124; *Watykan jest dostawcą* [...] *informacji tym, kto więcej płaci* – WW 15; *Nie martw się. Będzie i tobie* – RSP 45; *Tobie trzydzieści sekund – to bagatela* – JII 125; *Czy Pragnęli oni ludziom zła?* – JPC 5; *Niezrozumiałe* [...] *były ludziom* [...] *ich stosunki wzajemne* – JPC 26; *Przygotowaliśmy podarki na dzień Ósmego Marca (komu?)* [...] – JPPP 74; *Był on dostawcą bawełny fabrykom* [...] – AG 306; *Zdrowej kobiecie stosunki płciowe* [...] *nie są szkodliwe* – WPL 13; *Życie płciowe do 20 lat jest szkodliwe dziewczynie* [...] – WPL 22; [...] *stosunki płciowe kobiecie są szkodliwe* – WPL 34; [...] *są charakterystyczne milionom* [...] *młodych ludzi* [...] – W 161; *Ta zażyłość była bardzo korzystna jednym i drugim* – GMJC 159; [...] *temu, kto nie jest do tego przyzwyczajony, spożycie takiego mięsa jest przykre* [...] – GMJC 164; [...] *otwarta jest droga okretom* [...] – GMJC 272; [...] *są pożyteczne* [...] *chorym* [...] – SKP 180; *Prezenty mamusiom przygotowało 100 październików* [...] – BBM 121; *To tobie* [...] // *Słoneczka promienny ten blask* – SP 32; *To tobie* [...] // *Rozbrzmiewa radośny* [...] *śpiew* – SP 32; *A mnie twój smaczniejszy!* – CM 48; [...] *wam jeszcze za*

⁴ Ibidem.

wcześniej grać w koszykówkę [...] – CM 98; [...] nie mogły stanowić osłony pionierom [...] – SDO 17; *Romantyka pionierska jest charakterystyczna zespołowi* – SDO 46; **Osobom chorym na serce jest rzeczą bardzo ważną przestrzeganie reżimu** [...] – BAR 12; **Zajączkowi taka przyjemność skończyła się źle** – GJ 20; [...] *rano bywa więcej promieni ultrafioletowych, pożytecznych nam* – GJ 23; [...] **przewiduje karę osobom uchylającym się od leczenia** [...] – HIZ 43; [...] **są charakterystyczne milio- nom naszych młodych ludzi** [...] – KCP 151.

2.2. Celownik zamiast dopełniacza z przyimkiem *do* (celownik adresata):

[...] **pisali mu listy** – DWD 87; *To ona tobie właśnie i pisze* – OLBP 176; *Tylko proszę mi jeszcze raz zatelefonować* [...] – CS 29; *Zawsze mu dzwonią jakieś tam Ałoczki* [...] – JII 126; **Piszemy list pionierom** [...] – IS 47; **Napisałem mu list** – ALEK I 124; [...] **mogę zatelefonować** [...] **rektorowi Kipasowi** – JB 9; **Biskupowi** [...] **napisałem podanie** – JB 150.

2.3. Narzędnik w funkcji dopełnienia przedmiotu porównywanego ‘jak coś’:

[...] *rurociągi ułożone są* [...] **czworokątem** – DWD 121.

3. Analityczne konstrukcje dopełnieniowe

3.1. Konstrukcja typu *na* + miejscownik na miejscu ogpol. narzędnika:

Gdyby zwieźć ziemniaki z pola na [...] **autach** [...] – NP 21; [...] *przelecieli na samolocie* [...] – NP 23; [...] *wznieść się na balonie* – SG 136 (2 razy); [...] *to, co wykopuje ciężarówka, niezwłocznie wywieźć na ciężarówkach* – DWD 75, 100; [...] **na samolocie przyleciał** [...] *przedstawiciel Rządu* [...] – DWD 118; *Lecąc na samolocie* [...] – JPHK 38; **Na samolocie ponad obłokami** – SPN 32; [...] *latali na samolotach* [...] – SPN 33; [...] *wzniósł się na balonie* – SPN 61; **Na samolotach** [...] *wylatują lekarze* [...] – SPN 65; [...] **na samochodach** [...] *ciągnęły setki* [...] *budowniczych* [...] – KW 35; [...] **na wagonetkach** [...] *wywozi się obornik* [...] – PUF 17; [...] *został powieszony na* [...] *dorożce* [...] – WL 80; [...] **na samolocie przyleciał** [...] – DOSZ 10; *Jadą* [...] **na ciężarówkach** – JIP 7; [...] **na czym jeżdżą ludzie?** – SC 140; *Często jeżdżę z ojcem na traktorze* – SMD 68 (2 razy); [...] *wznieśli się na samolotach* [...] – SCD 3; *A ta Baba Jaga* [...] *lata na rakiemie* – MDR 239; [...] *kiedy powozisz mnie na dorożce?* – PŻ 18; [...] **na** [...] **ciężarówce** [...] *odjechali pierwsi zmobilizowani* – SZM 42.

3.2. Konstrukcja typu *na* + rzeczownik lub zaimek osobowy w miejscowniku na miejscu ogpol. struktury *miał na sobie*:

Na niej sukienka w kwiaty [...] – OLSA 128; *Ubranie było na nim czyste* [...] – ŁSC 106; *Ubranie na nim było zawsze jak nowe* [...] – C 11; *Odzież na nim lekka* [...] – LW 154.

3.3. Konstrukcja typu *u* + dopełniacz na miejscu ogpol. celownika:

U Feraponta [...] *udławił się synek* – NWW 19; *Biali odebrali grunty u* [...] **mieszkańców** [...] – MWN 42; [...] *co ja mogę zrobić, jeżeli nic u mnie* [...] *nie wy-*

chodzi! – CS 44; *Czy wystarczy u niej sił przewyciężyć trudności* [...] – CS 56; *Ćwiczenia na przyrządach wychodziły u niej niezłe* – CS 59; [...] **u pijaków** często rodzą się dzieci [...] – CTW 16; [...] **każdy, u kogo ropieją uszy, powinien być pod obserwacją** [...] – CTW 21; [...] **u jednych zlazila skóra na rękach, u innych kruszyły się paznokcie** – CW 25; *Ciekawie! Jak to u niej wychodzi?* – JII 117; *Rodzi się u nich pierwszy syn* [...] – PKP 40; [...] *czy może się urodzić dziecko u kobiety utrzymującej stosunki z diabłem* – RK 38; *U zdrowych rodziców rodzą się* [...] *zdrowe dzieci* – WPL 22; [...] **u dzieci** zaczynają rosnać zęby mleczne [...] – CP 124; [...] **u lotników** [...] *pękała niekiedy błona bębenkowa* – CP 207.

3.4. Konstrukcja typu *u* + dopełniacz na miejscu ogpol. struktury typu (*ja*) *mam*:

Woda u nas jest dobra [...] – SGŻ 17; *U cioci było kilkoro dzieci* – JP 57; *Nazwijcie narysowane przedmioty. Powiedzcie, czy są one u was w domu* [...] – JP 4; *A czy u was jest wolny etat?* – WA 25; *U Siemiona – nieszczęście* – NOM 11; *Co to u niego na piersi?* – JIP 19; *U mnie w sobotę* [...] *randka* – JII 113; *U niego są krótkie nogi* [...] – SMD 129; *U nas są sady* – JPH 35 (4 razy); [...] **u Lenina** nie było kęska chleba – SJP 37; *U Kupstisów mała chata* [...] – LW 149; [...] *jest u was wąż?* – MPC 69; [...] *zaczęła pytać, dlaczego u niej takie duże ręce* [...] – ALEK I 80; *Widzieliście kure?* *Tak. A u kogo są kury?* – SN 54; *Jedna komsomołka bardzo się bała rewizji, gdyż były u niej tajne spisy* – ALEK III 66.

3.5. Konstrukcja typu *do* + dopełniacz na miejscu ogpol. biernika z przyimkiem *na*:

[...] *są wciągani do „czarnych list”* – MWN 86; **Do następnych lekcji przygotujcie** [...] *drugą kartkę* [...] – CEG 143 (2 razy).

3.6. Konstrukcja typu *do* + dopełniacz na miejscu ogpol. biernika z przyimkiem *w*:

[...] **ZSRR wkroczył do nowego okresu rozwoju** [...] – SSP 3 (2 razy); [...] **upadłem do błota** – ZRD 11; **Patrzy do lustra** – MNM 76; **Spójrz do zwierciadła** – REK 8; [...] **oparzonego zawiąnął do** [...] **prześcieradła** [...] – DOSZ 123; *Woda ta nie zdąży wsiąknąć do ziemi* – SSU 15; *Litwa* [...] *została przyjęta do składu ZSRR* – PHS 37; [...] **administracja ingerująca do spraw wiary** – PCJ 39; [...] **zawijamy do** [...] **gazy** [...] – JZC 12, 13; *Chorobę tę powoduje* [...] *pasożyt* [...], *który wpijając się do skóry wywołuje* [...] *swędzenie* – GMJC 193; **Do** [...] **deszczulki wbijcie duże szpilki** [...] – SKP 54; **Wsiąka do niej łatwo woda** [...] – SKP 166; [...] *gdy czasem do śniegu wpadniesz nosem* [...] – SP 123; [...] **zawiąnął kielich do** [...] **plótwa** – JM 79; [...] *woda* [...] **wsiąka do ziemi** – MRP 63, 67; [...] *ostrza wpijały się do mięśni* – JB 56; [...] *zawiażywała* [...] **do chustki jaja** [...] – KCP 131, 177.

3.7. Konstrukcja typu *do* + dopełniacz na miejscu ogpol. miejscownika z przyimkiem *w*:

Do zarządu kolchozu [...] **zbierali się ludzie** – OLSP 127; [...] **zapiszę do** [...] **blok-notesu** [...] – JII 115; *I po co zaszyłeś się do* [...] **dziury?** – JIP 8; [...] **szklanka pogrążyła się do wody** [...] – ŁSC 124; *Ojciec te słowa syna zapisał do notatnika* – CC 43; [...] **zapisują do zeszytu** – CL 60; *Weźmy szklanę z wodą, zanurzymy do niej łyżeczkę* [...] – MRP 57; *Dane zapiszcie do kalendarza* [...] – MRP II 62; [...] *wierci się* [...] *szyby naftowe, do których zanurza się rury* – MRP II 115; *Dzieci* [...]

drukują [...] wyrazy **do zeszytów** – SN 34; [...] *książka* [...], **do której zapisywali** [...] *uzdrowienia* – JB 196.

3.8. Konstrukcja typu *na* + biernik *na* miejscu ogpol. *do* + dopełniacz:

Drżącą ręką zapisał mszę na kolejkę – JB 144.

4. Przydawka dopełniaczowa

4.1. Dopełniacz na miejscu ogpol. narzędnika z przyimkiem *z*:

[...] **sklepy podarków i upominków** [...] – PKP 26 (2 razy); *W sklepie towarów sportowych* [...] – BM 91; [...] *w sklepie towarów przemysłowych* [...] – JC 8; [...] **sklep obuwia** – JUR 36; **Sklepy towarów fotograficznych** – PW 152.

4.2. Dopełniacz na miejscu ogpol. miejscownika z przyimkiem *po*:

[...] *wziął sobie za żonę wdowę* [...] **króla** [...] – PCJ 70.

4.3. Dopełniacz na miejscu ogpol. konstrukcji z miejscownikiem i przyimkiem *w* (np. *w wieku trzech lat*):

[...] *patrzył na portret człowieka lat trzydziestu pięciu* [...] – CNK 23; [...] *chłopczyk lat sześciu* [...] – KD 49; [...] *dziewczyna lat dwudziestu pięciu* – JIT 54; *Różnica między dzieckiem siedmioletnim a młodzieńcem lat siedemnastu* [...] – SZP 2.

5. Zmiany rządu uwarunkowane leksykalnie

5.1. Rekcja czasownikowa:

– **dzierżawić u kogoś** ‘dzierżawić *od kogoś*’: [...] **dzierżawili ziemię u** [...] **właścicieli ziemskich** [...] – AG 377;

– **kraść u kogoś** ‘kraść *komuś*’: [...] **u obcych zaczniesz kraść** – ŻO 8 oraz ZB 102;

– **kupić // kupować u kogoś** ‘kupić // kupować *od kogoś*’: [...] **kupują u niej** [...] *brylanty* [...] – MWN 150 oraz: OLWD 49, WMW 16, JIT 55, 59, 95, AG 324, 382;

– **myć z czymś** ‘myć *czymś*’: [...] **myć dokładnie ręce z mydłem** – SD 6 oraz RPR 3, WPL 17, SMDR 199, JC 41, 52, GJ 9, MZ 10;

– **myć się z czymś** ‘myć się *czymś*’: [...] **myć się z mydłem** – HIZ 36;

– **odmawiać w czymś** ‘odmówić *czegoś*’: [...] **nigdy wam w niczym nie odmawiałem** [...] – OLWD 53;

– **opierać się na coś** ‘opierać się *na czymś*’: [...] **opierając się na pastorał, wszedł** [...] *biskup* [...] – JB 81, 136, 178;

– **poradzić się // radzić się z kimś** ‘poradzić się // radzić się *kogoś*’: [...] **poradzić się z lekarzem** – BDIJ 12, 25 oraz: WD 18, BN 29, 56, SG 7, AS 63, MN 26, CS 59, WO 12, 58, GA 148, KWR 44, SD 6, LC 13, 16, RBU 13, 29, 36, 40 (2 razy), 46, KZ 12, BHZ 14, OC 24, JB 25, 27, 169, 184;

– **pożyczać // pożyczyć u kogoś** ‘pożyczać // pożyczyć *od kogoś*’: [...] **chłopi małorolni pożyczali u kulaków** [...] *zboże* [...] – JKC 38 oraz KZ 35;

– **pracować kimś** ‘pracować *jako ktoś*’: **Kim pracujesz?** – SSP 74 oraz SRUS 58;

- **troszczyć się o czymś** ‘troszczyć się o coś’: [...] *nie trzeba się troszczyć o [...] sprawach* [...] – PKP 99;
- **uczyć się u kogoś** ‘uczyć się od kogoś’: **U Szutasa uczono się** [...] – DWD 163 oraz MNK 106;
- **wygrywać u kogoś** ‘wygrywać z kimś’: *Mając lat 15 [...] zaczął wygrywać u ojca* – WL 109;
- **wyludzać // wyludzić u kogoś** ‘wyludzić od kogoś’: [...] *wyludziły u niej złoty zegarek* [...] – PCJ 81 oraz JB 119;
- **wziąć u kogoś** ‘wziąć od kogoś’: *Człowiek nie może czekać na dary przyrody, musi je sam u niej wziąć* – PKF 4 oraz JM 30, JB 83;
- **zachowywać się z kimś** ‘zachowywać się wobec kogoś’: *Przeprowadzamy pogadankę, jak należy zachowywać się ze starszymi* – SN 23 (2 razy);
- **zawinić w czymś** ‘zawinić coś’: *Chłopów, którzy w czymkolwiek zawinili* [...] wypędzali [...] – GŻ 96 oraz JB 36, 81;
- **zdarzyć się z kimś** ‘zdarzyć się komuś’: **Z dziećmi zdarzają się również niebezpieczne wypadki** [...] – DOSZ 33 oraz SSU 13, KZ 75, PJRG 102.

5.2. Rekcja rzeczownikowa:

- **cena na coś** ‘cena czegoś’: [...] *przewodniczący osobiście ustalają ceny na produkty kolchozowe* [...] – OZS 51 oraz PUO 10, 11, AG 264, NOS 93, 94, GŻ 57;
- **gwałt nad kimś** ‘gwałt na kimś’: *Żołnierze [...] zmuszają kobiety miejscowe do współżycia, dopuszczają się gwałtu nad nimi* – MWN 153;
- **podobieństwo z kimś** ‘podobieństwo do kogoś’: [...] *nie ma żadnego podobieństwa z rzodkwią* [...] – WB 6;
- **pomnik komuś** ‘pomnik czyjś’: [...] *wzniesiono [...] pomnik [...] nauczycielowi ludzi pracy* – JPPH 125 oraz DO 30, JH 82, GGL 40, 58, MRP II 9;
- **prawo na coś** ‘prawo do czegoś’: **O prawie obywateli na kupno** [...] – PUO 41 oraz NOS 140 (2 razy);
- **spór o czymś** ‘spór o coś’: [...] *wynikł spór o tym, które z tych miast ma [...] zostać stolicą* – AG 386.

5.3. Rekcja przymiotnikowa:

- **winny w czymś** ‘winny czemuś’: *On, Siemion, winny? W czym?* – NOM 22 oraz SSU 15.

6. Regionalne związki rządu w konstrukcjach z liczebnikami

6.1. Skupienia z liczebnikami ułamkowymi wielowyrazowymi typu *dwa i pół*:

W ciągu trzech i pół lat [...] – AS 5; [...] *wszystkie zęby mleczne zazwyczaj zjawiają się do 2,5 lat* – JZZ 10.

6.2. Łączenie liczebników głównych typu *21* z rzeczownikiem:

W sadzie zaplanowano posadzić 21 jablonkę [...] – BM 143; *Gdy mama ścięła 3 głowy kapusty, na grzędzie pozostało jeszcze 21 głowa* – BM 100; *W naszej klasie jest dwadzieścia jeden uczeń* – ALEK I 169.

6.3. Wyrażanie wielkości przybliżonej za pomocą szyku przestawnego: [...] *trzeci – chłopczyzna lat dziesięciu* – O 78; *Niekiedy [...] jeździł [...] do innej wsi, odległej o wiorst 50* [...] – WL 70; [...] *zaczął grać mając lat osiem-dziewięć* – WL 108.

Wszystkie wynotowane struktury innowacyjne są poświadczone w rozmaitych innych źródłach pochodzących z dawnych Kresów północno-wschodnich. Na podstawie zapisów źródłowych można wśród wyekscerpowanych zjawisk wyodrębnić:

- struktury dostrzegane na terenach północno-wschodnich od XVII lub XVIII stulecia: celownik zamiast biernika po czasownikach *boleć, swędzić* itp., konstrukcja typu *u + dopełniacz* na miejscu ogpol. struktury typu (*ja*) *mam*⁵;
- struktury występujące na Kresach północno-wschodnich od wieku XIX: celownik zamiast dopełniacza z przyimkiem *dla*, konstrukcje dopełnieniowe: *na + miejscownik* na miejscu ogpol. narzędnika, *u + dopełniacz* na miejscu ogpol. celownika, zmiany rządu: *kraść* u kogoś, *kupić // kupować* u kogoś, *troszczyć się* o czymś, *prawa* na coś, łączenie liczebników głównych typu *21* z rzeczownikiem, wyrażanie ilości przybliżonej za pomocą szyku przestawnego⁶;
- struktury charakterystyczne dla terenów północno-wschodnich od I poł. XX w.: konstrukcje dopełnieniowe: typu *na + rzeczownik* lub *zaimek osobowy* w miejscowniku na miejscu ogpol. struktury *miał na sobie*, *do + dopełniacz* na miejscu ogpol. biernika z przyimkiem *na*, *do + dopełniacz* na miejscu ogpol. biernika z przyimkiem *w*, *do + dopełniacz* na miejscu ogpol. miejscownika z przyimkiem *w*, przydawki dopełniaczowe wyrażone za pomocą: dopełniacza na miejscu ogpol. narzędnika z przyimkiem *z*, dopełniacza na miejscu ogpol. miejscownika z przyimkiem *po*, dopełniacza na miejscu ogpol. konstrukcji z miejscownikiem i przyimkiem *w*, zmiany rządu: *odmawiać* w czymś, *opierać się* na coś, *poradzić się // radzić się* z kimś, *pożyczać // pożyczyć* u kogoś, *zawinić* w czymś, *gwałt* nad kimś, *pomnik* komuś, *winny* w czymś, skupienia z liczebnikami ułamkowymi wielowyrazowymi typu *dwa i pół*⁷;
- struktury notowane od II poł. XX w.: celownik zamiast dopełniacza z przyimkiem *do* (celownik adresata), narzędnik w funkcji dopełnienia przedmiotu porównywanego ‘jak coś’, konstrukcje dopełnieniowe: *na + biernik* na miejscu ogpol. *do + dopełniacz*, zmiany rządu: *dzierżawić* u kogoś, *myć* z czymś, *myć się* z czymś, *pracować* kimś, *uczyć się* u kogoś, *wygrywać* u kogoś, *wyludzać // wy-*

⁵ Por.: Z. Kurzowa, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich: XVI-XX w.*, Warszawa-Kraków 1993, s. 211-212; L. Malinowski, *O języku „Komedyj” Franciszka Bohomolca*, Kraków 1895, s. 10; B. Smolińska, *Polszczyzna północnokresowa z przełomu XVII i XVIII w. Na podstawie rękopisów Jana Władysława Poczobuta Odlanickiego i Antoniego Kazimierza Sapięhy*, Wrocław 1983, s. 126, 128; T. Brajerski, *O języku Pieśni Konstancji Benisławskiej*, Lublin 1961, s. 167.

⁶ Por.: Z. Kurzowa, *Język polski...*, s. 300, 305, 306; J. Trypućko, *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX*, t. II, Uppsala 1957, s. 31, 96, 102.

⁷ Najwcześniejsze poświadczenia zawiera *Kartoteka osobliwości językowych podręczników, słowników, książek i broszur wydawanych po polsku w Republice Litewskiej w latach 1919-1940* (gromadzona przez M. Marszałka i J. Mędelską). Por. także: A. Łętowski, *Błędy nasze. Rzecz o czystości języka polskiego na Litwie*, Wilno 1915, s. 244, 324; J. Mędelska, *Język polskiej prasy...*, s. 152, 154, 162, 163, 172, 174, 175.

*łudzić u kogoś, wziąć u kogoś, zachowywać się z kimś, zdarzyć się z kimś, cena na coś, podobieństwo z kimś, spór o czymś*⁸.

Wśród struktur innowacyjnych dominują rusycyzmy. Jest ich 40 (ok. 93%). Jedna konstrukcja, a mianowicie celownik zamiast biernika po czasownikach *boleć, swędzić* itp., ma genezę litewską lub białoruską. Przydawka wyrażona dopełniaczem zamiast ogpol. narzędnika z przyimkiem *z* może mieć źródło rosyjskie lub litewskie, natomiast konstrukcje z wielowyrazowymi liczebnikami ułamkowymi są zapewne wschodnio-słowianizmami⁹.

Interesująco przedstawia się zagadnienie frekwencji tekstowej wynotowanych struktur. Bardzo wysoką frekwencją (ponad 20 wystąpień) odznaczyły się zaledwie 4 konstrukcje: celownik zamiast dopełniacza z przyimkiem *dla* (37), rekcja *poradzić się // radzić się* z kimś oraz analityczne konstrukcje dopełnieniowe: *na* + miejscownik na miejscu ogpol. narzędnika (24) i *do* + dopełniacz na miejscu ogpol. biernika z przyimkiem *w* (21). Kolejne 4 konstrukcje odznaczyły się wysoką frekwencją (10-19 wystąpień): *u* + dopełniacz na miejscu ogpol. struktury typu (*ja*) *mam* (18), *u* + dopełniacz na miejscu ogpol. celownika (14), celownik zamiast biernika po czasownikach *boleć, swędzić* itp. (13), *do* + dopełniacz na miejscu ogpol. miejscownika z przyimkiem *w* (11). Jedenaście jednostek ujawniło się tylko raz: narzędnik w funkcji dopełnienia przedmiotu porównywanego 'jak coś', analityczna konstrukcja dopełnieniowa *na* + biernik na miejscu ogpol. *do* + dopełniacz, przydawka wyrażona dopełniaczem zamiast ogpol. miejscownika z przyimkiem *po* oraz rekcje: *dzierżawić u kogoś, myć się z czymś, odmawiać w czymś, troszczyć się o czymś, wygrywać u kogoś, gwałt nad kimś, podobieństwo z kimś, spór o czymś*.

II. DYFERENCJALNE STRUKTURY ARCHAICZNE

1. Syntetyczne struktury dopełnieniowe

1.1. Genetivus comparationis:

[...] *trwa nie dłużej 2-3 tygodni* [...] – SRI 5; [...] *należy wietrzyć nie mniej 5-6 razy w ciągu dnia* – PG 8; [...] *mający nie więcej pięciu lat* [...] – CNM 38; [...] *musi zjeść nie więcej jednego litra* – SOS 4; [...] *leży [...] o 3 m wyżej poziomu Morza Bałtyckiego* [...] – MG 26; [...] *przebywać na słońcu nie dłużej 5 minut* [...] – GMJC 196 (2 razy); *Wodopój [...] urządzać nie bliżej 4 m od studni* – SKP 123; [...] *ośrodki są rozmieszczone niżej uszkodzonego miejsca* – CP 181; *Do rąk państwa przeszły także te przedsiębiorstwa, w których pracowało [...] robotników [...] nie mniej 10* [...] – GŻ 80.

1.2. Biernik bezprzyimkowy zamiast biernika z przyimkiem *w*:

[...] *mydło [...] gryzło oczy* [...] – SSU 4.

1.3. Narzędnik sprawcy (zamiast biernika z przyimkiem *przez*):

[...] **przyglądał wiatrem starganą bródkę** [...] – OLDZ 108; [...] *widzimy* [...] **za-**

⁸ Zob. ibidem, s. 146, 148, 154, 160, 161, 168, 170-173.

⁹ Ibidem, s. 143, 157, 175.

topione wodą ściany służy – DWD 184; **Rozbudzone wiatrem** [...] **topole** [...] – NOM 15; [...] **szumiały kołysane wiatrem konary** [...] – RSP 55; [...] **poruszone** [...] **wiatrem drzewa** [...] – KZ 82; **Wszystkie czerwone, słońcem zrumienione** – MDR 189; [...] **wpadają liście, niesione wiatrem śmiecie** [...] – JC 19; [...] **szumią liście wiatrem poruszane** [...] – LW 175; [...] **rozpościerały się wypalone słońcem** [...] **piaski** – JM 69; [...] **przymrozkiem już ściętą błękitnych wód toń** – KCP 89.

1.4. Narzędnik w funkcji dopełnienia orzekającego ‘jako co’:

[...] **służą jak gdyby swego rodzaju nawozem** [...] – BTN 9; **Wrócił do domu inwalidą** – JP 74; **Przestronny pokój służący jednocześnie jadalnią i bawialnią** – SRUS 7; **Z carskich więzień** [...] **wyszedł on** [...] **marksistą-leninowcem** [...] – SWM 5; [...] **było opisane** [...] **jego pragnienie umrzeć męczennikiem** – JB 61.

2. Analityczne konstrukcje dopełnieniowe

2.1. Konstrukcja typu *od* + dopełniacz na miejscu ogpol. narzędnika z przyimkiem *przed*:

Broni ona naszej Ojczyzny od wrogów [...] – CNK 49 oraz: BN 64, JP 88, JH 7, ŁSC 45, 53, NOS 48, 56, BO 50, CC 112, C 51, GŻ 102, SKP 99, KZJ 21, GOS 15; [...] **chronić ziemniaki od choroby** [...] – OR 38 oraz: WWJ 10, DWD 122 (2 razy), PH 50, 81, GG 18, GA 7, 54, 91, 104, 128 (2 razy), 145, SD 6 (2 razy), AP 6, WŚ 4, KB 72, 106, 114, 167, 243, WB 5, 12, 38, 119, 200, SKP 201, 219, CP 63, 195, 202, WWA 59, MRP II 33 (2 razy), 37, 39, 75, 90, 143, MRP I 118, 119, PJRW II 164, CE 142, 147, MRP 54, 78, MZ 12, 23; [...] **starają się ukryć od społeczeństwa** [...] **zubożenie** – MWN 51 oraz: MWN 71, OLGB 9, KB 242, SCD 21, GMJC 230 (2 razy), MRP II 41, 140, 141; [...] **Adam zaś schował się w ogrodzie od boga** [...] – PCJ 7; **Chowajmy produkty od much** – BDIJ 19 oraz: O 61, KCP 129; **Poszłam do sadu pilnować kurecząt od wron** [...] – ŻO 7 oraz: O 91, SKP 221; [...] **ratując swój kraj od wroga** [...] – KZ 13; [...] **szarak** [...] **skrył się** [...] **od jastrzębia** – SMR 37 oraz KAV 116; **Jeden zamyka oczy i zasłania je ręką od światła** – CP 27; [...] **dużo** [...] **ludzi uciekających od okupacji** [...] – GŻ 63; [...] **strzec od schorzeń** [...] – WPL 5 oraz MRP II 34; [...] **schronić się od słońca** [...] – MRP II 41.

2.2. Konstrukcja typu *od* + dopełniacz na miejscu ogpol. konstrukcji *z // ze* + dopełniacz:

[...] **oczyścić od** [...] **ziemi** [...] – OR 29 oraz: DWD 111, GW 72, PS 24, CC 16, GMJC 195.

3. Zmiany rządu uwarunkowane leksykalnie

3.1. Rekcja czasownikowa:

– **bawić się z czymś** ‘bawić się czymś’: **Zadaniem dorosłych jest nauczyć dzieci bawić się z** [...] **zabawkami** [...] – WD 24, 28, RBU 31;

– **czekać czegoś** ‘czekać na coś’: [...] **czekały** [...] **dnia, kiedy będą przyjęte do komsomolu** – BN 61 oraz: DWD 107, OLAŚ 166, OLBP 179, OLMN 198, REK 34,

CS 69, 73, KD 93, PUS 25, 112, 114, SRUS 109, WA 46, WO 35 (2 razy), 56, SSU 47, BRD 16, BAL 109, ŁSC 18 (2 razy), 45 (2 razy), 186, PCJ 79, SD 6, SWZ 5, NOS 47, SMR 285, SMDR 13, 161 (2 razy), JPHV 17, GMJC 258, KZ 64, JUR 40, 92, JM 11, 23, 68, JB 45, 83, 84, ALEK III 71, SZM 39, HIZ 32, KCP 38;

– **dopomagać // dopomóc do czegoś** ‘dopomagać // dopomóc w czymś’: *Kolchoźnicy dopomogli do likwidacji band* [...] – JH 165 oraz AG 9, GŻ 72;

– **ograniczać się na czymś** ‘ograniczyć się do czegoś’: [...] **ograniczać się na wyjaśnieniu** [...] – ZB 106 oraz KB 152;

– **uśmiechać się komuś** ‘uśmiechnąć się do kogoś’: *Miliardy gwiazd, miliony planet, // To wszystko się uśmiecha nam!* – Ś 44 oraz SSU 40.

4. Regionalne związki rządu w konstrukcjach z liczebnikami

4.1. Połączenia liczebników typu *dwadzieścia dwa* z rzeczownikami w dopełniaczu lm.:

[...] *oddano do użytku 23 nowych hoteli* – PRP 65.

Na podstawie zapisów źródłowych i analizy stanu odpowiadającej im chronologicznie polszczyzny etnicznej można wśród struktur archaicznych wyodrębnić dwie grupy:

– konstrukcje charakterystyczne dla terenów północno-wschodnich od XIX stulecia: genetivus comparationis, narzędnik sprawcy, narzędnik w funkcji dopełnienia orzekającego ‘jako co’ oraz rekcję *uśmiechnąć się komuś*¹⁰;

– struktury uznawane za regionalne od XX w.: biernik bezprzyimkowy zamiast biernika z przyimkiem *w*, analityczne konstrukcje dopełnieniowe: *od* + dopełniacz na miejscu ogpol. narzędnika z przyimkiem *przed*, *od* + dopełniacz na miejscu ogpol. konstrukcji *z // ze* + dopełniacz, połączenia liczebników typu *dwadzieścia dwa* z rzeczownikami w dopełniaczu lm. oraz rekcje: *bawić się z czymś*, *czekać czegoś*, *dopomagać // dopomóc do czegoś*, *ograniczać się na czymś*¹¹.

Połowa regionalnych archaizmów ma oparcie w języku rosyjskim (narzędnik w funkcji dopełnienia orzekającego ‘jako co’, *od* + dopełniacz na miejscu ogpol. narzędnika z przyimkiem *przed*, *od* + dopełniacz na miejscu ogpol. konstrukcji *z // ze* + dopełniacz), trzy – w języku białoruskim i rosyjskim (genetivus comparationis, biernik bezprzyimkowy zamiast biernika z przyimkiem *w*, narzędnik sprawcy, *bawić się z czymś*, *ograniczać się na czymś*, *uśmiechnąć się komuś*), jeden – w białoruskim, litewskim i rosyjskim (*czekać czegoś*).

Bardzo wysoką frekwencją tekstową odznaczyły się tylko 2 struktury: analityczna konstrukcja dopełnieniowa *od* + dopełniacz na miejscu ogpol. narzędnika z przyimkiem *przed* (90 wystąpień) oraz rekcja *czekać czegoś* (48). Kolejne 2 regionalizmy pojawiły się w badanych drukach 10-krotnie (genetivus comparationis i narzędnik sprawcy). Tylko raz ujawnił się biernik bezprzyimkowy zamiast biernika z przyimkiem *w* oraz konstrukcja z liczebnikiem typu *dwadzieścia dwa*.

¹⁰ Por.: Z. Kurzowa, *Język polski...*, s. 297, 298.

¹¹ Najwcześniejsze poświadczenia zawiera *Kartoteka...* Por. także: A. Łętowski, *Błędy nasze...*, s. 7; J. Mędelska, *Język polskiej prasy...*, s. 147, 155, 156, 160, 162, 178.

Tak więc w wydawnictwach książkowych wystąpiło więcej struktur mających charakter innowacyjny niż konstrukcji o charakterze archaicznym. Może to oznaczać, że zjawiska innowacyjne, genetycznie polszczyźnie obce, były najmocniej zakorzenione w języku autorów, tłumaczy, korektorów i redaktorów tekstów. Na ich dominację wskazuje także współczynnik frekwencji tekstowej; w książkach odnotowałem bowiem 275 przykładów struktur innowacyjnych, co stanowi ok. 64% wszystkich wystąpień, wobec 155 ilustracji regionalnych archaizmów (ok. 36%).

Najdonioślejszy jest jednak – jak się wydaje – fakt, że najwięcej regionalnych konstrukcji składniowych wystąpiło w tekstach wydawanych do roku 1965, czyli w okresie zawodowej aktywności przedstawicieli starszej generacji inteligencji, pamiętających miejscowy dialekt przedwojenny (44 struktury, co stanowi 80% materiału). W drukach późniejszych (1966-1985) liczba regionalizmów zmalała do 39 (71%), co może w pewnym stopniu świadczyć o tym, że składnia rządu w powojennych wydawnictwach książkowych zbliżała się wraz z upływem czasu do wzorca ogólnopolskiego. Znamienne, że w 174 badanych źródłach, co stanowi ok. 52% wszystkich przejrzanych wydawnictw, nie zauważyłem zapisów, które wskazywałyby na składnię rządu odbiegającą od ówczesnej normy ogólnopolskiej.

WYKAZ ŹRÓDEŁ

- AG – A. Artiemjewa, W. Maksakowski, S. Rakowski, A. Sołowjowa, *Geografia gospodarcza krajów zagranicznych. Podręcznik dla klasy IX*, Kaunas 1966.
- ALEK I – J. Aleksandravičius, *Lietuvių kalbo vadovėlis, Mokyklų destomąja lenkų kalba, VII klasei*, Kaunas 1976.
- ALEK III – J. Aleksandravičius, *Język litewski. Podręcznik dla klasy VIII*, Kaunas 1984.
- AP – B. Ambrozajtienė, *Pielęgnowanie niemowlęcia w domu*, Wilnius 1962.
- AS – I. Aleksajtis, *O masowy rozwój sportu we wsi kolchozowej*, Wilnius 1953.
- BAL – S. Balčytis, M. Lebedyte, A. Suslonova, *Podręcznik języka litewskiego. Dla klasy V-VI szkół z polskim językiem wykładowym*, Kaunas 1961.
- BAR – B.A. Ruta, *Jeśli macie chore serce*, Kaunas 1982.
- BBM – B. Balčytis, *Matematyka dla klasy II*, Kaunas 1972.
- BDIJ – P. Baublys, *Biegunki dziecięce i jak im zapobiec*, Wilnius 1951.
- BHZ – A. Bite, *Higiena zagrody kolchozowej*, Kaunas 1972.
- BM – B. Balčytis, *Matematyka dla klasy I*, Kaunas 1971.
- BN – M. Bagdonajte, *Nauczyciel a organizacja pionierska*, Wilnius 1952.
- BO – *Biologia ogólna. Podręcznik dla klasy X*, red. J. Polanski, Kaunas 1968.
- BRD – P. Baublis, *Robaki u dzieci*, Wilnius 1960.
- BTN – B. Baginskas, J. Tarvidas, *Nawóz zielony*, Wilnius 1952.
- C – F. Naumenko, M. Kiernicka, M. Szkilnik, *Czytanki dla klasy pierwszej*, Kaunas 1969.
- CC – A. Chliebinkas, P. Gajliunas, E. Orwidienė, *Czytanki dla klasy drugiej*, Kaunas 1969.
- CE – J. Chodakow, D. Epsztejn, P. Głorizow, *Chemia nieorganiczna. Podręcznik dla klas IX-X*, Kaunas 1983.
- CEG – J. Chodakow, D. Epsztejn, P. Głorizow, *Chemia nieorganiczna. Podręcznik dla klas VII-VIII*, Kaunas 1979.

- CL – *O czytankach literackich w klasie siódmej. Praca zbiorowa nauczycieli języka polskiego i literatury*, Wilnius 1969.
- CM – H. Marczyk, Ł. Mołczanowicz, E. Prėskienienė, W. Ramonaite, *Czytanki. Pomoc naukowa dla klasy 2*, Kaunas 1973.
- CNK – F. Naumenko, M. Kiernicka, M. Szkilnik, *Czytanki dla klasy pierwszej*, Kaunas 1952.
- CNM – A. Bałtrunas, *Chłopcy naszego miasta*, Wilnius 1954.
- CP – A. Cuzmer, O. Pietriszyna, Człowiek. *Anatomia, fizjologia, higiena. Dla klasy VIII szkoły średniej*, Kaunas 1971.
- CS – O. Chaniejew, *Szkoła na Antokolu*, Wilnius 1956.
- CTW – B. Bludzas, A. Sodejka, *Co trzeba wiedzieć o chorobach uszu, nosa i gardła*, Wilnius 1956.
- CW – K. Ambrozaitis, *Czy wiesz, co to są promienie Roentgena i promieniowanie radu?*, Wilnius 1958.
- DO – K. Czukowski, *Ojboli*, Wilnius 1957.
- DOSZ – B. Bludzas i in., *Dbajmy o swoje zdrowie. Zbiór artykułów*, Wilnius 1957.
- DWD – I. Dowidajtis, *Wołgo-Don-Cymlańskaja*, Wilnius 1953.
- GA – R. Garibjan, N. Markow, *Anatomia i fizjologia człowieka*, Kaunas 1958.
- GG – J. Gamperis, *Gruźlica*, Wilnius 1955.
- GGL – K. Geruļajtis, *Geografia Litewskiej SRR. Dla klasy IV*, Kaunas 1963.
- GJ – G. Gudoniene, *Jeśli chcesz rosnąć zdrowym*, Kaunas 1983.
- GMJC – P. Gajliunas, A. Matutis, J. Jarmołowska, *Czytanki dla klasy trzeciej*, Kaunas 1970.
- GOS – B. Gaigaliene, *O szkodliwości alkoholu i palenia*, Kaunas 1985.
- GW – F.S. Gienierałow, W.I. Walsten, A.P. Bieguczew, *Wysokoproduktywna społeczna hodowla zwierząt gospodarskich w kolchozie imienia Stalina*, Wilnius 1954.
- GŻ – A. Gaigalaite, R. Žepkaite, *Historia Litewskiej SRR dla klas X-XI*, Kaunas 1970.
- HIZ – A. Chripkowa, D. Kolesow, *Higiena i zdrowie. Pomoc naukowa dla uczniów. Dodatek do podręcznika „Człowiek. Anatomia, fizjologia i higiena”*. Klasa VIII, Kaunas 1985.
- IS – D. Iwanow, D. Szefer, W. Szczioholewa, *Deutsch. Podręcznik języka niemieckiego dla klasy VII*, Kaunas 1964.
- JB – B. Jauniškis, *Bez iluzji*, Kaunas 1983.
- JC – B. Janczaitis, *Chorób możemy uniknąć (dla mieszkańców wsi)*, Kaunas 1972.
- JH – J. Jurginis, *Historia Litewskiej SRR. Podręcznik dla szkół średnich*, Kaunas 1958.
- JII – *Intermedia*, [w:] *Jednoaktówki i intermedia*, Wilnius 1960.
- JIP – A. Połdniewa, *Pochodnie*, [w:] *Jednoaktówki i intermedia*, Wilnius 1960.
- JIT – K. Saja, *Tchórze. Komedia w dwu odstępach*, [w:] *Jednoaktówki i intermedia*, Wilnius 1960.
- JJP-75 – Ł. Józefowicz, *Język polski. Podręcznik dla klasy IV*, Kaunas 1975.
- JKC – J. Jurginis, N. Kastanauskajte, *Czytanki z historii Litewskiej SRR. Dla klasy IV*, Kaunas 1966.
- JM – B. Jauniškis, *Maleńka tajemnica*, Kaunas 1980.
- JP – F. Naumenko, M. Kiernicka, M. Szkilnik, *Język polski. Podręcznik dla klasy pierwszej szkoły początkowej*, Kaunas 1955.
- JPC – E. Juskis, *Pochodzenie chrześcijaństwa*, Kaunas 1962.

- JPH – L. Humecka, J. Kiernicki, *Język polski. Podręcznik dla klasy 2*, Kaunas 1970.
- JPHK – L. Humecka, J. Kiernicki, *Język polski. Podręcznik dla klasy drugiej szkoły początkowej*, Kaunas 1954.
- JPHV – P. Hausvater, *Język polski. Podręcznik dla klasy IV*, Kaunas 1970.
- JPPH – P. Hausvater, *Język polski. Podręcznik dla klasy czwartej szkoły początkowej*, Kaunas 1954.
- JPPP – K. Prystupa, P. Prystupa, *Język polski. Dla klasy III*, Kaunas 1963.
- JUR – J. Jurkšaitiene, J. Umbrasiene, *Podręcznik języka litewskiego. Dla klasy V szkół z polskim językiem wykładowym*, Kaunas 1977.
- JZC – W. Baronas, *Jak zapobiegać ciąży*, Wilnius 1969.
- JZZ – J. Jauniszkiene, *Zdrowe zęby*, Wilnius 1958.
- KAV – J. Kavaliauskas, J. Ščerbinskiene, *Podręcznik języka litewskiego. Dla klas VII-VIII szkół z polskim językiem wykładowym*, Kaunas 1971.
- KB – W. Korczagina, *Botanika. Podręcznik dla klas 5-6 szkoły średniej*, Kaunas 1965.
- KCP – *Czytanki. Pomoc naukowa dla klasy VI*, red. A. Kuźmowa, Kaunas 1985.
- KD – N. Krasnosielski, *Drogami nowej Polski*, Wilnius 1956.
- KW – I. Kopalin, *W krainie górskich orłów*, Wilnius 1955.
- KWR – A. Kaminskiene, *Właściwości rozwoju, pielęgnowanie i odżywianie małych dzieci*, Wilnius 1960.
- KZ – H. Kuźmowa, *Zbiór tekstów do dyktand i streszczeń. Pomoc naukowa dla nauczycieli klas IV-VIII*, Kaunas 1970.
- KZJ – I. Kaszkarowa, H. Zacharkiewicz, A. Jankowski, *Język polski. Podstawowe wiadomości i ćwiczenia z gramatyki i pisowni. Podręcznik dla klas V-VI*, Kaunas 1980.
- LC – L. Laucewiczius, *Choroby serca i naczyń krwionośnych*, Wilnius 1967.
- LW – M. Lemberg, *Wypisy. Pomoc naukowa dla klasy X*, Kaunas 1974.
- ŁJ – L. Łaucewiczius, *Jak zachować zdrowe serce*, Wilnius 1954.
- ŁSC – J. Lauriniene, J. Szczerbinskiene, *Czytanki. Podręcznik dla klasy I*, Kaunas 1961.
- MDR – G. Siwicka, *Materiał dydaktyczno-rozdzielczy z języka polskiego dla klasy I*, Kaunas 1970.
- MG – N. Maksimow, *Geografia fizyczna. Kurs początkowy. Podręcznik dla klasy V*, Kaunas 1967.
- MN – G. Mdiwani, *Nasza rodzina*, [w:] G. Mdiwani, *Nasza rodzina*, Z. Czałaja, *Masza*, Wilnius 1955.
- MNK – S. Kołosow, *Uwagi reżyserskie do sztuki Z. Czałej „Masza”*, [w:] G. Mdiwani, *Nasza rodzina*, Z. Czałaja, *Masza*, Wilnius 1955.
- MNM – Z. Czałaja, *Masza*, [w:] G. Mdiwani, *Nasza rodzina*, Z. Czałaja, *Masza*, Wilnius 1955.
- MPC – A. Michałowska, E. Preskieniene, *Czytanki. Pomoc naukowa dla klasy III*, Kaunas 1976.
- MRP – S. Molis, B. Rimkevičiene, *Przyrodznawstwo. Podręcznik dla klasy II*, Kaunas 1983.
- MRP I – S. Molis, B. Rimkevičiene, *Przyrodznawstwo. Podręcznik dla klasy III*, Kaunas 1973.
- MRP II – S. Molis, B. Rimkevičiene, *Przyrodznawstwo. Podręcznik dla klasy IV*, Kaunas 1972.

- MWN – B. Wronski, *Młodość w niewoli. Położenie młodzieży w USA*, Wilnius 1951.
- MZ – I. Misevičius, *Zatrucia bytowe*, Kaunas 1984.
- NOM – P. Woronin, *Nieco o miłości*, Wilnius 1957.
- NOS – G. Szachnazarow (i in.), *Nauka o społeczeństwie. Podręcznik dla klasy końcowej szkoły średniej*, Kaunas 1968.
- NP – M. Nikitin, G. Polak, L. Wołodina, *Zbiór zadań i ćwiczeń arytmetycznych dla klasy trzeciej szkoły początkowej*, Kaunas 1953.
- NWW – E. Tucznow, *Nauka w walce z zabobonami*, Wilnius 1951.
- O – J. Bilunas, *Opowiadania*, Wilnius 1953.
- OC – A. Obolėnienė, *Czytanki dla klasy 3. Pomoc naukowa*, Kaunas 1974.
- OLAŚ – J. Awizius, *Atak środkowy*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OLBP – R. Łukinskas, *Błękitne pole*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OLDZ – J. Dowidajtis, *Zapora*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OLGB – A. Gudaitis-Guzewiczius, *Bracia (Wyjątek z powieści)*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OLMN – K. Marukas, *Nauczycielka*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OLPO – P. Pakalnis, *Ostatni raz*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OLSA – M. Słuckis, *Adomielis*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OLSP – J. Szymkus, *Prosiaki Jonikasa*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OLWD – A. Wienuolis, *Dwór Puodziunasów (Wyjątek z powieści „Puodziunkiemis”)*, [w:] *Opowiadania litewskie*, Wilnius 1953.
- OR – W.N. Obolėński, *Rak ziemniaczany oraz środki jego zwalczania*, Wilnius 1952.
- OZS – K.P. Obolėński, *Zarządzanie sprawami kolchozu*, Wilnius 1953.
- PCJ – P. Pawiołkin, *Czy jest Bóg? Pogadanki*, Wilnius 1961.
- PG – P.A. Ponomarewa, *Grypa u dzieci*, Wilnius 1954.
- PH – J. Petrajtis, *Hodowla przychowka bydła w świetle doświadczenia przodujących kolchozów i sowchozów Litewskiej SRR*, Wilnius 1954.
- PHS – *Program historii dla szkoły ośmioletniej i średniej ogólnokształcącej o kierunku politechnicznym*, Kaunas 1961.
- PJRG – P. German, T. Szurawin, *Podręcznik języka rosyjskiego dla klasy VI*, Kaunas 1974.
- PJRW II – A. Wiktorowskaja, J. Jowaisziene, J. Proszajewa, *Podręcznik języka rosyjskiego. Dla klasy IV*, Kaunas 1975.
- PKF – A. Pioryszkin, W. Krauklis, *Kurs fizyki. Podręcznik dla szkoły średniej. Część pierwsza. Mechanika*, Kaunas 1971.
- PKP – J. Paleckis, N. Konowalow, *Piękno naszego życia rodzinnego*, Vilnius 1962.
- PRP – A. Pietrow, *Rozwój przemysłu Litwy Radzieckiej*, Wilnius 1955.
- PS – A. Pankratowa, *Sojusz klasy robotniczej i chłopstwa – niewzruszona podstawa społeczeństwa radzieckiego*, Wilnius 1955.
- PUF – J. Petrajtis, W. Ugiąnskis, *Ferma hodowli bydła kolchozu imienia Stalina rejonu Priekulskiego*, Vilnius 1955.
- PUO – M. Piskotin, *Ustawa o podatku rolnym. Co należy wiedzieć o podatku rolnym*, Wilnius 1955.
- PUS – *Podarunek. Utwory sceniczne*, Wilnius 1956.
- PW – A. Papšys, *Wilnius: Przewodnik po mieście*, Kaunas 1982.
- PŻ – A. Pagareckas, *Życie czy sutanna*, Wilnius 1971.

- RBU – S. Raciute-Butinawicziene, *Uczeń powinien rosnać zdrowy*, Wilnius 1969.
- REK – Z. Raczyńska, *Egle, Królowa węzów*, Vilnius 1956.
- RK – J. Ragauskas, *Kobieta a religia*, Wilnius 1962.
- RPR – M. Ramanauskaitė, *Przyczyny rozwolnień u dzieci*, Wilnius 1965.
- RSP – R. Rimgajla, *Synowie partyzantów*, Wilnius 1959.
- SC – Ł. Siemaszko, W. Siemaszko, *Czytanka dla klasy drugiej*, Kaunas 1961.
- SCD – W.M. Szczewielowas, *Słońca czy deszczu? Proszę bardzo!*, Wilno 1969.
- SD – J. Stonis, *Dlaczego dzieci chorują na biegunkę?*, Wilnius 1962.
- SDO – V. Savickytė, *Działalność organizacji pionierskiej*, Kaunas 1982.
- SG – N. Studieniecki, *Gry w oddziale pionierskim. Dla dzieci w młodszym, średnim i starszym wieku*, Wilnius 1953.
- SGŻ – L. Sawieljew, *Godziny życia*, A. Szkolnik, *Szczęścia należy strzec*, Wilnius 1954.
- SJP – A. Skakowska, *Język polski. Podręcznik dla klasy 3*, Kaunas 1973.
- SKP – M. Skatkin, W. Kwietkaskas, *Przyrodznawstwo dla klasy 4*, Kaunas 1970.
- SMD – A. Skakowska, *Materiał dydaktyczno-rozdzielczy z języka polskiego dla klasy II*, Kaunas 1969.
- SMDR – G. Siwicka, *Materiał dydaktyczno-rozdzielczy z języka polskiego dla klasy III*, Kaunas 1969.
- SMR – A. Skakowska, *Materiał dydaktyczno-rozdzielczy z języka polskiego dla klasy IV*, Kaunas 1969.
- SN – C. Szapiro, *Nauczanie języka polskiego w klasach przygotowawczych. Wskazówki metodyczne dla nauczycieli*, Wilnius 1979.
- SOS – A. Steponajtienie, *Odżywiaj swoje dziecko prawidłowo*, Wilnius 1962.
- SP – J. Mincewicz, W. Turowski, *Śpiewnik. Pomoc naukowa dla klas IV-VIII*, Kaunas 1973.
- SPN – M. Skatkin, *Przyroda nieżywa. Podręcznik dla klasy IV szkoły początkowej*, Wilnius 1954.
- SRI – N.P. Sawwatimskaja, *Reumatyzm i schorzenia serca u dzieci*, Wilnius 1954.
- SRUS – *Sprawy rodzinne. Utwory sceniczne*, Wilnius 1956.
- SSP – G. Stepanin, *O stopniowym przejściu od socjalizmu do komunizmu*, Wilnius 1952.
- SSU – B. Ambrozajtienie, *Stefek się uczy*, Wilnius 1959.
- SWM – A. Snieczkus, *Wincas Mickiawiczius-Kapsukas*, Wilnius 1959.
- SWZ – L. Steponajtienie, *Walka z kokluszem*, Wilnius 1962.
- SZM – L. Szumska, *Materiał dydaktyczny z języka polskiego dla klasy IV*, Kaunas 1984.
- SZP – A. Skakowska, *Zajęcia pozalekcyjne jako zasadnicza pomoc we wszechstronnym rozwoju uczniów klas IV*, Vilnius 1968.
- Ś – *Śpiewajmy!*, Wilnius 1956.
- W – J. Czeniene, W. Ejdukajtis, J. Kudirkiene, *Wypisy dla klasy VI*, Kaunas 1969.
- WA – W. Audronasza, *Niespodziewany gość*, [w:] W. Audronasza, *Niespodziewany gość. Utwory sceniczne*, Wilnius 1956.
- WAS – W. Audronasza, *Słowo honoru*, [w:] W. Audronasza, *Niespodziewany gość. Utwory sceniczne*, Wilnius 1956.
- WB – B. Wsiewiatski, *Botanika. Podręcznik dla klas V-VI szkoły średniej*, Kaunas 1966.

- WD – A. Szejnbergas, *Wychowanie dzieci do wieku 3 lat w rodzinie*, Wilnius 1951.
WL – *Wspomnienia krewnych o W.I. Leninie*, Wilnius 1956.
WMW – A. Wilejszys, *Medycyna w walce z przesądami*, Wilnius 1956.
WO – A. Wirszulis, *Ogień podziemia. Opowiadania o działalności kaunaskich komso-
molców-nielegalniaków podczas Wielkiej Wojny Narodowej*, Wilnius 1957.
WPL – A. Wenckauskas, *Porady lekarza dla kobiet (z kalendarzem cyklu miesięczko-
wego na lata 1966-1968)*, Wilnius 1966.
WŚ – W. Wanagas, „*Święci*”, Wilnius 1963.
WW – S. Wajdinauskajtie, *Wileński Państwowy Uniwersytet im. W. Kapsukas*, Wil-
nius 1959.
WWA – B. Woroncow-Wieljaminow, *Astronomia. Podręcznik dla klasy XI*, Kaunas
1971.
WWJ – W. Wianskutonis, *Więcej jagód dla kraju (Materiały dla młodocianych miczu-
rinowców)*, Wilnius 1952.
ZB – N. Zubow, *Być czujnym na każdym odcinku i w każdej sytuacji*, Wilnius 1954.
ZRD – *Zbiór repertuaru dla kółek amatorskich Nr. 1*, Wilnius 1954.
ZO-53 – *Žemaitė, Opowiadania*, Vilnius 1953.

Summary

About regional syntactic rection in Polish books published in Soviet Lithuania

Up to the present day postwar northboundary syntax is an open problem, because of the lack of holistic investigation. There is no, for example, description of syntactic regionalisms in prints other than newspapers.

In the present article the author represents language materials from Polish books published in Lithuania in 1951-1985 – mostly school textbooks, fiction, and prints on social-political topics. It contains 55 constructions of syntactic rection, which were not common Polish at that time and were filled in different lexicon and various particular occurrences.

Differential innovative structures, which appeared under foreign influence, compose about 78% of the excerpt, while differential archaic constructions (regional archaisms) amount approximately 22%.

Key words: *Lithuania, regional dialect, the Polish language, northboundary dialect, syntax*